

УДК 821.111-31.09»19»Дж. Фаулз

**ДІАЛОГІЧНА ПРИРОДА РОМАНУ ДЖОНА ФАУЛЗА
«ЖІНКА ФРАНЦУЗЬКОГО ЛЕЙТЕНАНТА»
(крізь призму теорії діалогізму Михайла Бахтіна)**

Оксана ЛЕВИЦЬКА

*Українська академія друкарства,
вул. Підголосько, 19, Львів, 79020, Україна,
e-mail: lewoks@rambler.ru*

Розглянуто роман англійського письменника Джона Фаулза «Жінка французького лейтенанта» з погляду концепції діалогізму на різних рівнях поетики твору. Аналіз ґрунтується на діалогічній концепції Михайла Бахтіна. Проаналізовано культурний діалог у часопросторових відносинах на синхронному і діахронному параметрах.

Ключові слова: діалог, роман, час, простір, інший, інтертекстуальність, діалог культур, синхронія, діахронія.

Ідея діалогу є ключовою в науковій спадщині Михайла Бахтіна. У його концепції діалог – універсальна категорія, яка охоплює насамперед лінгвістичний рівень літературного твору. Роздуми М. Бахтіна про природу діалогу розкриваються в дослідженнях ученого творчості Федора Достоєвського: ідея діалогізму була відкриттям нового художнього методу і водночас нової методології аналізу літературного твору. М. Бахтін створив учення про поліфонічний роман як про роман, в якому художньо з'єднані «множинність самостійних і незлитих голосів і свідомостей» [4, 8]. Протиставляючи діалогічний і монологічний художній світи, М. Бахтін написав: «Монологічний художній світи не знає чужої думки, чужої ідеї як предмета зображення» [4, 326]. Учений стверджує, що після Ф. Достоєвського поліфонія владно вривається в усю світову літературу і загалом роман сповнений діалогічних обертонів [2, 311].

Юлія Кристева підсумувала: «бахтінський “діалогізм” виявляє у письмі не лише суб'єктивну, але й комунікативну або, краще сказати, інтертекстову основу; у світлі діалогізму таке поняття як “особа-суб'єкт письма” поступається місцем іншому явищу – амбівалентності письма» [11, 432].

Розвиваючи думку М. Бахтіна, Микола Римар у «Вступі до теорії роману» стверджує: «...Діалогічні відносини можуть виникнути між усіма елементами структури, між абсолютно всіма образами і мотивами, системами образів, сюжетами і т. д.» [12, 92]. Діалог у романі поліфункціональний, він сприяє актуалізації значення, у діалозі розкриваються приховані, пасивні, потенційні можливості твору.

На семантичному, структурному, композиційному рівнях роман Джона Фаулза «Жінка французького лейтенанта» побудований як діалог із вікторіанським рома-

ном. Наталія Смірнова зауважила: «Текст Фаулза – це завжди усвідомлений діалог із попередньою традицією, який ведеться надзвичайно красномовно, винахідливо, дотепно» [14, 18]. Дослідниця порівняла його з Габріелем Гарсією Маркесом, у якого відбувається переосмислення класики на нових концептуальних основах. Валерій Тимофєєв помітив, що це діалог і у формі, і в темі, і за змістом; «причому, – написав дослідник, – в результаті всі поєднані в діалозі елементи одержують естетичну, а часом і етичну оцінку» [15, 115].

У романі «Жінка французького лейтенанта» сучасну авторові Англію пов'язано зі сторічною історією англійського суспільства. Головна мета «сучасного» роману Дж. Фаулза про вікторіанську епоху – створення діалогічного контексту, в якому ця доба зображена з погляду сучасного розуміння питань гуманітарного характеру. У цьому головна відмінність «Жінки французького лейтенанта» від вікторіанських романів. Осмислення вікторіанської доби, відкриття для себе цієї культури поза її «діалогом» із сучасністю не мало б глибини пізнання.

Діалогізм роману відчитується також на рівні його композиції: суб'єктами діалогу є дві часові структури (XIX і XX століть), визначені і датовані відповідно сюжетним часом – 1867–1869 роки – й часом створення роману – 1967–1969 роки). Дослідники часто називають авторські екскурси в сучасність «другим пластом роману», іноді навіть як про ще одну його сюжетну лінію. На структурному рівні XX століття в романі є контекстом. Спосіб, який обрав Дж. Фаулз для з'єднання таких різних за значенням, функціями і хронологічно контекстів цікавий тим, що в результаті отримуємо цілісний текст. Діалог контекстів – це спосіб продемонструвати, наскільки тісним є зв'язок сучасної Англії з вікторіанською добою.

Основну діалогічну лінію роману веде контекст XIX і XX століть, інші ж епохи (до яких апелював автор) створюють культурно-історичне тло. Контекст роману створює багатоголосся епох і культур. Оскільки в романі Дж. Фаулза відбувається полеміка, полілог, суперечка, то важливо визначити предмет цього спілкування, адже діалог можливий, тільки коли є спільна проблема. Ключовим поняттям у романі є проблема особистості, її самоідентифікація, ставлення до суспільства і віднайдення свого місця у ньому, що визначає форму і зміст буття.

У романі обидві лінії розвитку сюжету існують нерозривно одна від одної, майстерно сполучені в синкретичний текст. Еволюція романного жанру, без сумніву, органічно пов'язана із розвитком цього жанру в літературній історії Англії і всієї Європи. «Я» автора перебуває в безперервному діалозі з письменниками (переважно романістами) різних етапів розвитку роману XIX і XX століть. Автор веде основні діалогічні лінії з реалістами XIX століття: французькими новороманістами, письменниками-екзистенціалістами, постмодерністами і т. д. У сфері літературного діалогу домінує проблема жанру: Дж. Фаулз роздумував про романний жанр взагалі і про «смерть» роману, про роль автора і читацьку рецепцію.

Діалогічну роль у творі визначають також епіграфи. До кожної із 61 глав роману подано епіграф (до окремих – два-три). Епіграфи тематично різноманітні, узяті з різних видів літератури (наукових праць, публіцистичних творів). Переважно всі епіграфи в

романі датовані серединою XIX століття, отже, вони не лише розкривають значення вікторіанства в його культурному, історичному, літературному розумінні, а й створюють другу діалогічну сторону (до тексту розділу роману, до цілого твору, до позиції автора). Це діалог різних культур, світоглядів і авторських позицій.

Якщо розглядати текст роману Дж. Фаулза з погляду постмодерністського дискурсу, то письменник використовував, висловлюючись терміном М. Бахтіна, «діалог свого і чужого» слова. У творі безліч цитат, більшість із яких належить вікторіанським письменникам. Але у Дж. Фаулза постмодерністська інтертекстуальність не зводиться до відомого «цитування без лапок» або алюзії на інший текст. Це конкретизований і наочний діалог автора з літературною традицією, представленою творчістю Метью Арнольда, Альфреда Теннісона, Джейн Остін, Томаса Гарді та інших письменників вікторіанської доби. Інтертекстуальність як діалог текстів (міжтекстовий діалог) є формою діалогу культур.

Діалог передбачає протилежність. Діалогічне значення створюють категорії «іншого», «невідповідного». Не має сенсу той діалог, у якому представлені однакові, ідентичні думки, переконання. Не має значення культурний діалог між століттями, якщо немає суперечки між ними в питаннях, що репрезентують визначальні людські цінності. Саме про таку суперечку-діалог йдеться у романі Дж. Фаулза. У суперечці культур розкривається їхнє глибинне значення. Ця думка важлива для розуміння діалогу сучасності й вікторіанства в романі. У діалозі з чужою культурою відбувається розуміння себе. Важливо також, що в романі цей діалог сучасності із вікторіанською культурою збудований емоційно, на відчуттях обох суб'єктів.

Цю тезу можна розглядати у синхронному (діалог культур, народів) і діахронному (розвиток культури в часі, зміна епох).

Письменник не прагнув творити вікторіанський роман за зразком вікторіанських письменників, а апелював до діалогу сучасника з вікторіанською романною традицією. Цей діалог відкритий, у нього втягнуті всі суб'єкти романної структури, а також читачі. Вертикальна часова вісь роману охопила в культурному діалозі різні часові пласти: діалог, побудований на часових паралелях вікторіанської доби із сучасністю, Ренесансом, Середньовіччям тощо. Але головний діалог, акцентував письменник, – це «суперечка між двома століттями» (XIX і XX) [17, 52]. Завдяки чому поет мав можливість, за М. Бахтінім, розкрити значення культури з часової дистанції [5].

Просторовий діалог (або діалог горизонтальної осі) побудований на відносинах між суб'єктами діалогу, що перебувають на одній часовій осі, але в різному просторі. У художньому просторі «Жінки французького лейтенанта» дія роману зосереджена переважно навколо Англії. Але в діалогічному тексті і підтексті роману простір розширюється: до нього залучені Франція та Америка. Англійські звичаї, спосіб життя можна краще зрозуміти не в закритому контексті, а відкриваючи його для діалогу з культурами інших країн. У свідомості героїв, письменника, читачів такий діалог мислиться відкрито. На сторінках роману цей «прихований діалог» виявився лише декількома штрихами (натяки, контекстуальні паралелі, коментарі автора), однак продовжений письменником в інших творах. У збірці есеїв «Кротові нори» Дж. Фаулз написав: «...Франція, крім

усього іншого, є тим, чим ми (англійці. – *О. Л.*) – з лицемірства чи пуританства, через одержимість класовими проблемами або імперськими намірами – так і не змогли стати» [16, 32]. І в іншому місці (з приводу виконання головної ролі в екранізації роману американською акторкою): «...Я бачу у цій ситуації ще й історичну справедливість, оскільки головна свобода, якої прагне героїня, асоціюється в моїй свідомості набагато більше з Америкою XIX століття, ніж з вікторіанською Англією» [16, 71]. «У ті дні, – читаємо у коментарях автора, – молоді американки відрізнялися значно більшою свободою у спілкуванні, ніж їхні європейські сучасниці: рух за жіночу рівноправність по той бік Атлантики налічував вже два десятки років» [17, 414]. Порівнюючи англійців з американцями, письменник стверджував: «...американці порівняно з англійцями – новий вид; цілком можливо, що коли-небудь вони витіснять старий, що вже вимирає» [17, 411].

Герой роману – Чарлз Смітсон – переживає глобальні зміни в світогляді і відчуттях саме після перебування в Новому Світі – Америці: «Тепер він не нудьгував. Знайомство з Америкою, особливо з Америкою тих років, дало (або повернуло) йому щось дуже істотне – віру в свободу; панівна довкола рішучість визначати долі нації на власний страх і ризик – незважаючи на не завжди вдалі результати – радше надихала його, аніж пригноблювала» [17, 416]. Отже, у романі вікторіанська Англія вступила в культурний діалог з іншими країнами, і вибір їх не випадковий, як можемо зауважити, враховуючи столітній досвід.

Але, окрім просторових відносин «великого світу», у романі наявні й інші просторові характеристики. Оскільки дія роману здебільшого відбувається в Лайм-Ріджисі, то, згідно з ідеєю більшості романів вікторіанського часу, життя, звичаї і цінності «маленького стародавнього містечка» завжди протиставлені філософії життя столичного міста. У романі вибудовані діалогічні відносини між Лайм-Ріджисом і Лондоном, головна ідея яких зводиться до формули, що озвучила Сара Вудраф: «Є значна відмінність між тим, що можна в Лондоні, і тим, що можна тут» [17, 105].

У вченні про хронотоп у літературному творі М. Бахтін написав про істотний взаємозв'язок часових і просторових відносин, художньо освоєних у літературі. У «Підсумкових заувагах» «Питань літератури та естетики» він зазначив: «Хронотоп визначає художню єдність літературного твору в його стосунку до реальної дійсності. Тому хронотоп у творі завжди охоплює ціннісний момент, який може бути виокремлений з цілого художнього хронотопу тільки в абстрактному аналізі. Всі часово-просторові визначення у мистецтві й літературі невіддільні один від одного та завжди емоційно-ціннісно забарвлені» [1, 391]. Учення М. Бахтіна про хронотоп важливе для розуміння концепції діалогу культур. Так само, як ідентифікація у часі та просторі сприяє розумінню світу, культури, власного «я».

Дж. Фаулз вибудував діалогічну структуру як у часових, так і в просторових відносинах. У творі представлені різні контексти з відповідними хронотопами – роман побудований на діалозі часопросторових контекстів.

Йдучи за думкою М. Бахтіна, кожную культуру потрібно розуміти в контексті Великого часу, як пов'язані нитки минулого і майбутнього. Завдання письменника показати добу вікторіанців не в її ідентичності самій собі, а в діалозі із самою собою та з іншими

епохами. У добі вікторіанства письменник вбачав зародження багатьох соціокультурних явищ сучасності, те, чого не побачили самі вікторіанці, не зуміли усвідомити через свою закритість. Водночас, сучасність так само діалогічна у стосунку до XIX століття.

Як бачимо, відкритість культури, її здатність до діалогу є одним із головних ключів розуміння культури. Пізнання неможливе без діалогу. Діалогічність – це активність того, хто пізнає, і активність того, що відкривається, стверджував М. Бахтін [6, 409]. Діалог сучасності з Вікторіанством автор побудував не лише на «суперечці», невідповідності, але й на схожості. Це також важливий аспект діалогізму – побачити себе в комусь.

На сторінках роману зійшлися у великому діалозі різні культурні епохи. Головну роль виконують 60-ті роки XIX і XX століть. Жодна зі зображених в романі епох сама по собі не може розкрити головного завдання, яке поставив автор, відповісти на головні питання. Тільки у спілкуванні епох, обміні посланнями, зіставленні культур приховані глибинні значення.

У романі Дж. Фаулз створив цілий світ голосів, що горять про свій світ, свою країну, свої погляди, в цьому діалозі беруть участь країни, культури, герої, ідеї, читачі. Усі вони перебувають в безперервному діалозі. Вони представляють різні соціальні, політичні, наукові погляди на світ, почуття, релігію, мораль. У цьому великому діалозі беруть участь очевидці, письменники, історики, літописці епохи, вчені, представники інших країн, представники різних верств населення.

Зокрема М. Бахтін розумів культуру як цілісну систему в її нерозривному зв'язку з особистістю, бо людина (особистість) є творцем культури і її творінням. У цьому значенні діалогізм властивий людині як особистості культурній. Тому діалог у стосунку до особистості – це ще один важливий момент, який варто зауважити у романі Дж. Фаулза. У працях М. Бахтіна центральним питанням є проблема особистості. Про що б не писав учений, він завжди звертався до індивідуума, мотивації його поведінки, вчинку. У питанні діалогу культур концептуальним також є особистість та її «існування» в культурі. У Бахтінівській філософії ключовими поняттями філософії людини є поняття «я» та «інший». М. Бахтін писав, що «я» не може існувати без «іншого», бо не зможе стати самим собою. «Я» людини повинно знайти себе в «іншому» і навпаки. «Я» завжди існує на межі «чужої» свідомості. Філософія особистості М. Бахтіна стверджує, що людина стає особистістю тільки в діалозі з іншим (іншими). Культура є продовженням індивідуальної свідомості особистості, а особистість створює і реалізує себе лише в межах певної культури. У сучасному романі переважно закладена діалогічність структури особистості, тобто збудована така концепція особистості героя, яка реалізована за допомогою діалогічних відносин.

У романі «Жінка французького лейтенанта» показано вікторіанську людину в діалозі зі самою собою, з культурою, в якій вона живе, з умовностями, які визначають мету і спосіб її життя. Перебуваючи в діалозі зі собою, герої постають перед вибором свого майбутнього і майбутнього всієї країни. Вони нерідко протистоять самі собі, своєму «обов'язку» (ця категорія є ключовою в житті кожного вікторіанця).

У романі ключовим також є поняття «свободи». З поняттям свободи пов'язана головна проблематика роману. Проблема свободи також є предметом діалогу. Головний

герой роману «Жінка французького лейтенанта» відчував, що «час обдурив його, заманив у пастку [...] час, якому чуже було саме поняття любові, свободи [...] але він діяв бездумно, ненавмисно, без злого наміру – просто тому, що обман був у самій природі цієї нелюдяної, бездушної машини» [17, 350].

Поняття «я» і «іншого», без яких, за М. Бахтіним, не може відбутися діалогічна зустріч, може набувати форми «я» та «інше я» (або ж «я» і абсолют, Бог та інше). Герой роману – Чарлз Смітсон, – перебуваючи на межі ототожнення свого життя з самим собою, на «порозі»¹, нарешті приходить до діалогу з самим собою: «...І поволі суперечка, яку він вів із самим собою, почала набувати відповідної форми і складатися в діалог – чи то між кращою і гіршою сторонами його «я», чи то між ним і тим, чие зображення ледве виднілося в напівтемряві над вітарем» [17, 346–347].

Варто зазначити, що Дж. Фаулз вибудував відносини між своїми героями так, що для їх розуміння себе потрібен інший, його дії щодо іншого. Зокрема головний герой роману, Чарлз, бачить своє життя, себе, своє майбутнє крізь драму героїні Сари (для цього автор вибрав таку героїню, яка протистоїть середовищу, в якому перебуває, діалогічна зі своєю роллю в суспільстві, із самою собою).

У романі двічі звучить майже риторичне питання: «Звідки вам знати?», адресоване Чарлзу Смітсону двома його жінками: Сарою та Ернестиною. Воно акцентує на неможливості зрозуміти інше «я». «Вам цього не зрозуміти, містере Смітсоне, – говорить Сара Вудраф. – Тому що ви не жінка [...]. Ви ніколи не були гувернанткою [...]. Звідки вам знати...» [17, 165].

Але не всі герої роману перебувають у діалогічних стосунках в тому значенні, яке передбачає філософія діалогу. Це притаманне лише тим героям, чие життя і внутрішній світ побудовані на діалозі із хронотопом їх зовнішнього буття. Як і в інших вікторіанських творах, ті герої роману, які «відірвалися», «вирвалися», «викинуті» зі свого культурного, соціального середовища, вступають у діалогічні відносини, причому одночасно і зі своїм природнім середовищем, і з середовищем, у яке вони потрапили, (у цьому контексті автор порівняв Сару Вудраф з героїнею Флобера – Еммою Боварі). Їхнє існування на межі буття свого і чужого середовища і є вирішальним чинником їх діалогічної позиції, вони сприймають себе як «чужих» собі ж. Людський учинок можна тлумачити як потенційний текст і можна зрозуміти його тільки в діалогічному контексті свого часу. Автор протягом дії роману ставить своїх героїв (як, втім, і читача) у ситуацію вибору. Проблема діалогу є одним із ключових понять екзистенційної філософії.

Буття героїв роману визначається на межі: між «я» та «інші», між активністю і пасивністю, між «бути» або «не бути». Письменник акцентував на подвійній природі вікторіанської епохи. В авторських коментарях (розділ 49-й) читаємо: «Той факт, що у всіх вікторіанців спостерігалось роздвоєння особистості, ми повинні добре закласти у нашу свідомість; це єдиний елемент обладунків, який варто взяти зі собою, вирушаючи у мандри по ХІХ століттю. Найбільш виразні – і найбільш загальновідомі – прояви цієї подвійності у поетів, яких я так часто цитую, – у Теннісона, Клафа, Арнольда, Гарді;

¹ У значенні «хронотоп порогу» – термін М. Бахтіна: «хронотоп кризи та життєвого зламу» [5, 280].

але, мабуть, з не меншою ясністю вона проявилася в дивних політичних метаннях справа наліво і назад таких діячів, як молодий Мілль і Гладстон; в неврозах і психосоматичних захворюваннях серед людей розумової праці, ні в чому іншому між собою не схожих – таких, як Чарлз Кінгслі і Чарлз Дарвін; у потоці проклять, що спершу звалилися на прерафаелітів...» [17, 354–355]. Ця подвійна природа вікторіанської культури дає можливість існування діалогу усередині її культури.

Осмилення особи як суб'єкта культури, ідентифікація її на межі з іншою культурою, так само як самоідентифікація щодо інших осіб, – такою є філософія діалогу у романі Дж. Фаулза.

Отже, роман «Жінка французького лейтенанта» діалогічний. Якщо підійти до розгляду роману з погляду діалогової концепції М. Бахтіна, то діалогізм цього роману – у спілкуванні культур в їх діяхронному вимірі, де арбітром виступає сам автор. Завдяки такій побудові роману, автор розкрив значення вікторіанської культури ширше і глибше, ніж у романах вікторіанських письменників, навіть історичних, оскільки чужа культура відкриває себе тільки в очах іншої культури. Для сучасників письменника вікторіанська Англія – країна контрастної неоднорідної культури. Амбівалентне зображення консервативної Англії часів королеви Вікторії, яка створила світ «Капіталу» Карла Маркса, «Походження видів» Чарльза Дарвіна, виявилася в емансипації та інше.

У Великому часі (користуючись терміном М. Бахтіна) зійшлися вікторіанська культура і сучасна у відкритому діалозі, предметом якого є проблема свободи особистості. Відтворюючи вікторіанську епоху, письменник свідомо вступив у діалог з культурою вікторіанського суспільства, зі світоглядом, суб'єктами цієї культурної спільності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Бахтин М. М.* Вопросы литературы и эстетики : исследования разных лет / М. М. Бахтин. – М. : Художественная литература, 1975. – 504 с.
2. *Бахтин М.* Достоевский. 1961 г. / М. Бахтин // Собрание сочинений : в 7 т. Т. 5 : Работы 1940-х – начала 1960-х гг. / Михаил Бахтин ; [под ред. С. Г. Бочарова, Л. А. Гоготишвили]. – М. : Русские словари, 1996. – С. 364–374.
3. *Бахтин М.* Литературно-критические статьи / Михаил Бахтин. – М. : Художественная литература, 1986. – 541 с.
4. *Бахтин М.* Проблемы поэтики Достоевского / Михаил Бахтин. – М. : Художественная литература, 1972. – 469 с.
5. *Бахтин М.* Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике / М. Бахтин // Литературно-критические статьи / М. Бахтин. – М. : Художественная литература, 1986. – С. 121–290.
6. *Бахтин М. М.* Эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин. – М. : Художественная литература, 1979. – 512 с.
7. *Библер В. С.* Михаил Михайлович Бахтин, или Поэтика и культура / В. С. Библер. – М. : Прогресс, 1991. – 354 с.
8. *Библер В. С.* От наукоучений – к логике культуры: Два философских введения в двадцать первый век / В. С. Библер. – М. : Политиздат, 1990. – 414 с.
9. *Бредбері М.* Британський роман нового часу / Малкольм Бредбері ; з англ. переклав В. Дмитрук. – К. : M&S, 2011. – 480 с.

10. Енциклопедія постмодернізму / за ред. Ч. Вінквіста та В. Тейлора ; пер. з англ. В. Шовкун. – К. : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2003. – 504 с.
11. Кристева Ю. Бахтин, слово, діалог і роман / Юлія Кристева // Французська семиотика: От структуралізму к постструктуралізму / пер. с франц., сост., вступ. ст. Г. К. Косикова. – М. : Прогресс, 2000. – С. 427–457.
12. Рымарь Н. Т. Диалог в романе / Н. Т. Рымарь // Введение в теорию романа. – Воронеж : Издательство Воронежского университета, 1989. – С. 49–56.
13. Слово. Знак. Дискурс : антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. Марії Зубрицької. – Львів : Літопис, 1996. – 636 с.
14. Смирнова Н. А. Эволюция метатекста английского романтизма: Байрон–Уайльд–Гарди–Фаулз : автореф. дис... доктора филол. наук: 10.01.03 / Смирнова Наталья Анатольевна. – М., 2002. – 47 с.
15. Тимофеев В. Г. Авторская позиция и «воображаемый читатель» в романе Д. Фаулза «Женщина французского лейтенанта» / В. Г. Тимофеев // Формы раскрытия авторского сознания (на материале зарубежной литературы). – Воронеж, 1986. – С. 115–121.
16. Фаулз Дж. Кротовые норы / Джон Фаулз ; [пер. с англ. И. Бессмертной, И. Тогоевой]. – М. : Махаон, 2002. – 640 с.
17. Fowles Jh. The French Lieutenant's Woman / John Fowles. – Vintage, 1996. – 448 p.

Стаття надійшла до друку 13.09.2012

Прийнята до друку 30.01.2013

**DIALOGICAL NATURE OF THE JOHN FOWLES'S NOVEL
«THE FRENCH LIEUTENANT'S WOMAN»
(through the Prism of Bakhtin's Dialogical Theory)**

Oksana LEVYTSKA

*Ukrainian Academy of Printing,
19, Pidholosko Str., Lviv, 79020, Ukraine,
e-mail: lewoks@rambler.ru*

The novel “The French Lieutenant’s Woman” by English writer John Fowles was studied in terms of dialogism conception at different levels of the work poetics. The analysis is based on Bakhtin’s dialogical conception. The cultural dialogue was analyzed in time-and-space relations, in synchronic and diachronic sense.

Key words: dialogue, novel, time, space, other, intertextuality, the dialogue of cultures, synchrony, diachrony.

**ДИАЛОГИЧЕСКАЯ ПРИРОДА РОМАНА ДЖОНА ФАУЛЗА
«ЖЕНЩИНА ФРАНЦУЗСКОГО ЛЕЙТЕНАНТА»
(с точки зрения теории диалогизма Михаила Бахтина)**

Оксана ЛЕВИЦКАЯ

*Украинская академия печати,
ул. Подголоско, 19, Львов, 79020, Украина,
e-mail: lewoks@rambler.ru*

Рассмотрено роман английского писателя Джона Фаулза «Женщина французского лейтенанта» с точки зрения концепции диалогизма на разных уровнях поэтики произведения. Анализ основан на диалогической концепции Михаила Бахтина. Проанализирован культурный диалог во временном и пространственном отношениях, в синхронном и диахронном параметрах.

Ключевые слова: диалог, роман, время, пространство, другой, интертекстуальность, диалог культур, синхрония, диахрония.